

Co prozrazuje mapování stavu inkluze?

DANIELA KRAMULOVÁ

Jak v současnosti vypadá společné vzdělávání na středních a vyšších odborných školách? Na to připravují odpověď odborníci, psychologové a speciální pedagogové, kteří v rámci projektu Podpora krajského akčního plánování mapují stav inkluze na SŠ a VOŠ ve všech 14 krajích České republiky.

Mapování stavu inkluze, které probíhá v rámci projektu podpory krajského akčního plánování (P-KAP), má podobu polostrukturovaných rozhovorů s předem stanovenými okruhy témat. Ve školách je uskutečňují garanti inkluze, psychologové či speciální pedagogové, působící v jednotlivých krajích. Hovoří se zástupci vedení školy, s učitelem, pracovníkem školního poradenského pracoviště, se žákem, případně s jeho zákonným zástupcem.

Na základě těchto rozhovorů pak garant vypracuje zprávu pro školu včetně doporučení ke zlepšení stavu inkluze. (Se souhlasem zúčastněných je k těmto účelům pořízen zvukový záznam. Pokud s ním některý z aktérů nesouhlasí, pořizuje garant inkluze písemný záznam.) Všechny rozhovory jsou striktně anonymizovány a konkrétní informace zůstávají důvěrné. V rámci mapování bylo zatím osloveno 603 středních a vyšších odborných škol v celé republice (údaj ke konci srpna 2018).

Na základě jednotlivých školních zpráv pak garanti inkluze připraví souhrnné krajské zprávy, v nichž jsou jednotlivé pozorované jevy zmíněny v přiměřených proporcích, tj. často se vyskytující témata jsou zdůrazněna oproti tématům okrajovým. Nicméně ani řídce se vyskytující jevy nebudou zcela opomenuty.

Požadavky studijních oborů

Společné vzdělávání je především takové přizpůsobení edukačního prostředí, v němž lze pracovat s heterogenní skupinou žáků a akceptovat tak různorodost pohlaví, etnicity, kultury, jazyka, sociálního prostředí, věku, různou úroveň studijních předpokladů, včetně speciálních vzdělávacích potřeb či mimořádného nadání. Inkluzivní vzdělávání tak dává možnost vytvářet „školu pro všechny“.

Oproti základnímu však může být sekundární vzdělávání v některých studijních oborech, maturitních i učebních, ovlivněno specifickými požadavky určitých profesí, k jejichž výkonu studium připravuje. Proto by školák a jeho rodiče měli už při volbě střední školy vybírat obory, které by byl žák schopen nejen vystudovat, ale následně je také při svém pracovním uplatnění využít. Zde má velký význam

spolupráce s výchovnými poradci, s kariérovými poradci na základních i na středních školách, svým dílem k rozhodování, „kam dál po základní škole“, přispívají pedagogicko-psychologičtí poradci a lékaři. S budoucími žáky a jejich zákonnými zástupci je třeba diskutovat o reálných podmínkách a nárocích daného oboru. Rovněž lékařská potvrzení o zdravotní způsobilosti ke studiu a výkonu povolání by měla vycházet z obeznámení lékaře s reálným stavem.

V této souvislosti je namístě odpovědný a individualizovaný přístup odborníků k jednotlivým žákům, ale též úvaha o vhodnosti širší mezioborové diskuse, která by zohlednila úhel pohledu pedagogů, lékařů i poradenských pracovníků a hledala konsenzus v zájmu dětí, žáků a studentů.

Silné a slabé stránky středoškolské inkluze

Dílčí výsledky mapování stavu inkluze ukazují rostoucí snahu škol budovat bezbariérové prostředí, která do značné míry souvisí se zvyšujícími se možnostmi finanční podpory. Výchovni poradci se zpravidla dobře orientují v oblasti inkluze a část pedagogů se zajímá o nové informace, vzdělávání, získávání dovedností a sdílení zkušeností v této oblasti. V řadě škol probíhají například školení pedagogů pro práci s poruchami autistického spektra.

V souvislosti s rozvojem kariérového poradenství se v některých školách postupně daří lépe nasměrovat žáky do oborů podle jejich schopností a motivace. V jiných školách naopak dotazovaní upozorňují na problémy se špatnou volbou oboru vzhledem k speciálním vzdělávacím potřebám (SVP) žáka, které se projeví už v průběhu studia.

Odborníci při mapování zjišťují také zlepšující se diagnostiku žáků s potřebou podpůrných opatření a větší zohledňování jejich vzdělávacích potřeb, což souvisí i s tím, že minimálně v základní formě již ve školách existují školní poradenská pracoviště.

Jako negativní rys vnímají respondenti velký počet žáků ve třídě, což ztěžuje proces společného vzdělávání. Ve většině škol je zatím slabá spolupráce s dalšími organizacemi (např. z neziskového sektoru), v pedagogických

sborech zůstává nízká informovanost o platné legislativě a školy se pomalu adaptují na legislativní změny (vyhláška 27/2016 Sb. v platném znění). Chabý zájem o problematiku inkluze a malá snaha o vytváření vhodných podmínek v některých školách souvisí s obavami učitelů, například že s nárůstem žáků s poruchami chování (včetně nediodagnostikovaných) nebudou zvládat výuku, či s nedůvěrou k působení asistenta pedagoga ve výuce. Mapování stavu inkluze naznačuje, že obavy části pedagogů a menší ochota ke změně jsou častější na odborných školách.

Mnohde zůstává tíha společného vzdělávání na bedrech výchovného poradce, který je navíc zatížen administrativou s ním spojenou. Rozsah a kvalita společného vzdělávání je tak do značné míry závislá na osobnosti a „charismatu“ výchovného poradce, resp. na jeho schopnosti přesvědčit kolegy o podpoře žáka se SVP.

Přestože se mnohé školy snaží rozvíjet nadané a výjimečně nadané žáky, ukazuje se, že pedagogům činí problémy identifikovat dvojí výjimečnosti, tedy současný výskyt nadání a určité diagnózy. V pedagogickém procesu pak zůstávají vzdělávací potřeby takových žáků nepochopeny a je na ně nahlíženo jako na průměrné.

Zbytečné obavy z „E“ oborů

Mapování rovněž odhalilo mnohdy špatné pochopení využití oborů typu E pro žáky se SVP ze strany škol i rodičů. Rodiče vnímají E obor jako stigmatizující, dle vyjádření zástupce zaměstnavatelů a výkonného ředitele Cechu malířů, lakýrníků a tapetářů Pavla Žatečky je však pro zaměstnavatele prioritou příslušný doklad o ukončení vzdělání, v tomto případě výuční list v daném oboru, bez ohledu na to, na jakém typu školy byl vydán, a v neposlední řadě též znalosti a dovednosti, jež absolvent studiem získal. Skutečnost, že žáci se SVP jsou v řemeslných E oborech po odborné stránce kvalitně připravováni, dokládá například i tradičně dobré umístění těchto žáků v praktických odborných soutěžích na krajské i celorepublikové úrovni, a to i v silné konkurenci žáků oborů H a L/O.

S těmito informacemi se však v rámci kariérového a pedagogicko-psychologického poradenství při volbě střední školy

mnohdy nedostatečně pracuje. V praxi se pak setkáváme se žáky, kteří přecházejí do E oborů v průběhu studia až po opakovaných negativních zkušenostech selhání a neúspěchu. V této souvislosti je však vhodné dodat, že z pohledu rodičů hraje významnou roli při volbě další vzdělávací cesty dítěte mnohdy též vzdálenost a dopravní dostupnost školy, případně další faktory (např. motivační stipendia poskytovaná z úrovně kraje žákům vybraných H oborů).

Positivní je, že školy se širší nabídkou maturitních i nematuritních oborů ve větší míře využívají možnost prostupnosti. Jedním z příkladů tohoto přístupu je SOŠ Jarov v Praze, jež kromě prostupnosti mezi jednotlivými typy podobných oborů cíleně vytváří společnou školní identitu. Pro všechny žáky je k dispozici školní poradenské pracoviště. Kromě psychologů v něm působí speciální pedagog a etoped. Škole se daří udržet žáky až do konce studia, předčasných odchodů je minimum. Tato škola byla zároveň první, která – i přes počáteční obavy z většího jazykového handicapu – úspěšně zapojila žáky E oborů do programů zahraničních stáží. Žáci jezdí na 17denní stáže do španělských firem, které jsou partnery školy pro stavební obory, a jsou zapojeni přímo v pracovním procesu. Zpětná vazba od firemních partnerů, rodičů i žáků samotných je velmi pozitivní: žáci se dokážou dobře zapracovat a tato zkušenost přispívá ke zvýšení jejich samostatnosti a sebevědomí. Po absolvování zahraniční pracovní stáže získávají Europass, který pak mohou využít v životopisu, což je zaměstnavateli zpravidla vnímáno jako benefit. S ohledem na školní atmosféru jsou zahraniční stáže dalším pozitivním signálem, že k žákům se SVP se přistupuje stejně jako ke všem ostatním.

Zpracováno na základě odborných podkladů garantů inkluze projektu P-KAP vedených Mgr. Martinem Pobořílem.

PhDr. Daniela Kramulová,
projektová publicistka projektu
P-KAP

www.rizeniskoly.cz

Kompletní nabídka odborných informací pro oblast školství